

Nieuwsbrief nr 69

September 2016

Contact : info@aepl.eu

WAARHEEN GAAT TURKIJE ? EEN GEOPOLITIEKE ANALYSE

"Het toppunt voor een tyran is erin te slagen zijn volk te overtuigen geen tyran te zijn."

Joseph Bonkowski

Het is niet de eerste keer dat het EVVD een infoletter wijdt aan de evolutie in Turkije. Maar de gebeurtenissen van deze zomer nopen ons ertoe er met de grootste ongerustheid op terug te komen. Het moet evenwel toegegeven worden dat de situatie in Turkije zowel wat het binnenland als het buitenland betreft, extreem complex is en in volle beweging. Dit maakt het erg moeilijk greep te hebben op zijn werkelijke veerkracht maar mag ons niet tegenhouden het te proberen.

Na de poging tot staatsgreep tijdens de nacht van 15 juli heeft de president Recep Tayyip Erdogan een zuiveringsoperatie gelanceerd van een ongehoorde omvang: 60.000 ambtenaren werden afgedankt (1.500 universiteitsprofessoren, 15.200 leerkrachten, 2.755 rechters, meer dan 1/4 van de generaals van het leger); van 50.000 personen werd het paspoort afgenomen, 45 dagbladen en 16 televisiekanalen, 3 persagentschappen, 23 radiostations, 29 uitgevers werden gesloten. 120 leiders en kaders van de grote ondernemingen, vele NGO's en heel veel intellectuelen en schrijvers worden door de overheid in het oog gehouden, de laatste die werd aangehouden is de Turkse romanschrijfster Asli Erdogan, boegbeeld van de hedendaagse Turkse literatuur.

Allen worden beschuldigd of zijn verdacht van op de een of andere wijze steun te verlenen aan of te behoren tot de netwerken (de "HIZMET" wat "dienst" betekent in het Turks) van de iman Fethullah Gülen die door president Erdogan beschuldigd wordt de mislukte staatsgreep beraad te hebben en zijn dus, zoals F. Gülen, mogelijke "terroristen". Zoals de reuzenbetoging van zondag 7 augustus in Yernikapi nabij Ankara aangetoond heeft (minstens 1 miljoen mensen, 5 miljoen volgens de

organisatoren), slaagt Erdogan erin een groot deel van de Turkse publieke opinie aan zijn zijde te krijgen, overtuigd als ze zijn dat F. Gülen genoten heeft van de steun van de CIA, die hem zou geholpen hebben om in 1999 in de Verenigde Staten een toevlucht te vinden.

De Europese Unie en de Verenigde Staten zijn onmiddellijk bijzonder ongerust geworden wegens de nooit geziene omvang van de doorgevoerde zuivering, terwijl ze verwonderd zijn over de snelheid waarmee zoveel personen konden geïdentificeerd worden als verdacht van dichtbij of van ver meegewerkt te hebben aan de poging tot staatsgreep. Talrijk zijn de westerse leiders die in deze onderdrukking, die "heksenjacht" zoals Erdogan het zelf uitdrukte, een nieuwe stap in zijn autoritaire uitschuiver gezien hebben.

Hij heeft heel snel geklaagd over het gebrek aan steun van het Westen, zelfs nadat allen de poging tot staatsgreep binnen de eerste uren hadden veroordeeld, en aangedrongen hadden op het respect voor de rechtstaat en de democratie. Het is bijvoorbeeld wel zo dat kanselier Merkel in haar eerste verklaring nagelaten heeft haar steun te betuigen aan R. T. Erdogan, maar dit eerder gedaan heeft aan de gehele Turkse bevolking en haar democratische instellingen.

President Erdogan heeft wel gezegd verheugd te zijn van de persoonlijke steun die hij onmiddellijk telefonisch van Poetin gekregen heeft. Heel wat andere toespraken en opzienbarende verklaringen sinds de nacht van 15 juli (*"de Westerlingen hebben partij gekozen voor de putschisten en de terroristen"*) en vooral die van 7 augustus, waarbij we ons de vraag kunnen stellen of Turkije zich echt afwendt van het Westen om een alliantie aan te gaan met Rusland. Is er een strategische ommekeer van de Turkse geopolitiek? Of zoekt het in de eerste plaats een eersterangs rol te kunnen spelen in het Midden-Oosten? En vooral, in welke mate zullen deze gebeurtenissen en beslissingen van zowel de interne als externe politiek de betrekkingen tussen de EU en Turkije beïnvloeden, zij het over de onderhandelingen over de toetreding tot de EU of betreffende het akkoord van 18 maart 2016 over de opvang van Syrische of Iraakse vluchtelingen?

Om op deze vragen te proberen antwoorden is het nodig de recente, door zijn president gedicteerde Turkse standpunten te onderzoeken:

– De steeds duidelijkere nationaal-sunnitisch-islamitische positionering van zijn regime tegenover die van zijn belangrijkste vooral shi'itische buurlanden (Iran natuurlijk, maar ook Irak), zal de onderlinge toenadering niet vergemakkelijken.

– De positionering tegenover de toekomst van Syrië: in tegenstelling, tenminste tot nu toe, met die van Rusland dat als voornaamste geallieerde en steun van Bachar-el-Assad handelt, samen met Iran, ondersteunt president Erdogan vooral de Syrische oppositie en veroordeelt hij, toch in zijn toespraken, sterk de misdaden van de legitieme legereenheden van Bachar-el-Assad tegen de Syriërs die tegen hem opkomen.

– De positionering tegenover de zelfuitgeroepen islamitische staat (IS of DAESH): in tegenstelling tot de coalitie van de tegen IS geëngageerde landen onder leiding van de Amerikanen, heeft Turkije sinds 2014 een op zijn minst dubbelzinnige houding aangenomen tegenover de jihadisten, o.m. om te beletten dat Koerdische bolwerken zich aan zijn grenzen zouden kunnen vestigen; zo hebben twee Turkse journalisten, veroordeeld tot 5 jaar gevangenis, begin 2014 het bewijs geleverd van een gewapende steun van Ankara aan islamitische groeperingen in Syrië; in oktober 2014 blijft het Turks leger aan de kant staan bij de inname door de jihadisten van de Koerdische stad Kobané aan de Turks-Syrische grens; de Russen hebben satellietbeelden gepubliceerd van colonnes olietankwagens aan de Turks-Syrische grens, president Erdogan en zijn familie ervan beschuldigend verwickeld te zijn in deze illegale handel van petroleum.

Deze dubbelzinnigheid wordt gedeeld met de Russen die dikwijls kon verweten worden eerder tegenstanders van het Assad regime dan de jihadisten als doel van hun luchtaanvallen te hebben. Door op Syrische bodem troepen te sturen om de Syrische grensstad Jarablos te bevrijden, kan men zich afvragen of het in de eerste plaats de bedoeling was IS terug te dringen, of eerder de Syrische Koerden voor te zijn, die trachten zich te vestigen ten westen van de Eufraat, en zo een stap naar de vestiging van een autonoom Koerdistan te beletten aan zijn grenzen.

– Tot in 2013 hadden de Amerikanen en de Europeanen de hoop Turkije een belangrijke rol te zien spelen in de stabilisering van het Midden-Oosten. De strenge onderdrukking die gevolgd is na het protest tegen de bouwplannen in het Gezi-park van Istanbul, door Erdogan gekwalificeerd als een "poging tot staatsgreep", heeft voor ernstige inwendige onenigheid gezorgd en instabiliteit in het land.

– In ditzelfde jaar 2013, heeft de Fethullah Gülen gemeenschap/netwerk, dat zeer kritisch staat tegenover de buitenlandpolitiek van Erdogan, openlijk afstand genomen van de president en heeft het verpletterende documenten openbaar gemaakt die getuigen van de uitgebreide corruptie door Erdogan en zijn familie, evenals door meerdere van zijn ministeries. Dit heeft geleid tot het opofferen van vier in de

openbaar gemaakte documenten geviseerde ministers, maar ook tot de aanhouding, mutatie of afzetting van een 15.000 veronderstelde aanhangers van Fethullah Gülen in de administratie (het "Hizmet"-netwerk heeft vooral invloed in de ministeries van onderwijs, justitie en landsverdediging). Erdogan organiseert eveneens de inbeslagneming van de bank van die gemeenschap (Asya bank), evenals van meerdere ondernemingen en media-organen. Zo ziet men dat de ontmanteling van het netwerk van iman Gülen niet dateert van de gemiste staatsgreep van 15 juli 2016.

– De relaties met de Verenigde Staten en de NAVO: zeer snel na de poging tot staatsgreep heeft president Erdogan zijn beklag gedaan over het gebrek aan steun van president Obama. In het recente interview bij Le Monde van 8 augustus verklaart hij "ik zou gehoopt hebben dat de Amerikaanse verantwoordelijken krachtiger woorden zouden gebruikt hebben en eerder naar Turkije zouden gekomen zijn. Jammer genoeg is dat niet gebeurd." In hetzelfde interview klaagt president R. T. Erdogan over het feit dat de Verenigde Staten nog geen gunstig antwoord gegeven hebben op zijn verzoek tot uitlevering van iman Fethullah Gülen die hij bestempelt als de "baas van de terroristische organisatie", en dit "niettegenstaande de 85 kisten met documenten die naar de Verenigde Staten gestuurd werden" om zijn beschuldigingen de poging tot staatsgreep aangestookt te hebben, te bewijzen. Om te trachten de spanningen te bedaren heeft president Obama besloten zijn vicepresident Joe Biden naar Turkije te sturen op woensdag 24 augustus, eerder dan zijn Staatsecretaris John Kerry. Met deze afbrokkeling van de relaties met de Verenigde Staten enerzijds, en het bezoek op 9 augustus in Sint-Petersburg bij "zijn vriend Poetin" anderzijds, zou men geneigd kunnen zijn te denken aan een reeks verklaringen met een zweem van chantage, eraan toevoegend "dat deze situatie schade kan aanbrengen aan ons strategisch partnership".

Nochtans, zoals reeds vaak het geval was, worden de verklaring van president Erdogan snel genuanceerd door de nieuwe eerste minister Binaldi Yildirim: "de Verenigde Staten zijn onze strategische partner, niet onze vijand". Eigenlijk geniet Turkije van enorm veel voordelen door zijn lidmaatschap van de NAVO, zoals de NAVO overigens rekent op deze strategische bondgenoot en daarbij de ogen sluit voor zijn uitsluiers.

– Laten we even herinneren aan de multilaterale verankering van Turkije met het Westen: lid van de VN sinds 1945, aansluiting tot de NAVO in 1952 en tot de OVSE (Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa) in 1973. Het wordt lid van de Raad van Europa in augustus 1949 en wordt geassocieerd lid van de EEG in 1963. Turkije is eveneens stichtend lid van de OESO (Organisatie voor Economische

Samenwerking en Ontwikkeling) in 1960, en wordt lid van de WTO (Wereld Handels Organisatie) in 1995, evenals van de G20 in 1999 en verzekert er het voorzitterschap van in 2015.

– De betrekkingen met de Europese Unie: de besprekingen over de aansluiting en het akkoord over de migranten van 18 maart 2016: ook weer in zijn interview bij Le Monde van 8 augustus verklaart president Erdogan dat "de Westerlingen de Turken aan hun lot overgelaten hebben" ten tijde van de poging tot staatsgreep, "de Westerse wereld is in tegenspraak geweest met de waarden die ze verdedigt. Ze moet solidair zijn met Turkije dat haar democratische waarden tot de zijne gemaakt heeft." Men vat de kloof tussen die verklaringen en de Europese analyses over de omvang en rechtvaardiging van de zuiveringen na de mislukte staatsgreep en hoe die overigens groter wordt in de onderhandelingen over de toetreding van Turkije tot de Unie.

Na het associatieakkoord van 1963 is het pas in 1999 dat de onderhandelingen officieel geopend werden om lid te worden van de Unie, en in 2006 hernomen werden maar ter plaatse blijven trappelen. Slechts één enkel nieuw hoofdstuk (nr. 33 betreffende de financiële en budgettaire bepalingen) werd geopend na het akkoord tussen de EU en Turkije over de opvang migranten, waarvoor de Commissie aan de Raad het project van gemeenschappelijk standpunt omtrent de onderhandeling op 29 april voorgelegd heeft.

De Cypriotische kwestie is lange tijd de belangrijkste hinderpaal geweest, in de eerste plaats ingeroepen door Griekenland en Cyprus, voor de toetreding van Turkije. Sinds 1974 bezet Turkije 37% van het territorium van het eiland in het noorden en erkent en ondersteunt als enige de zelf uitgeroepen "Turkse Republiek van Cyprus, terwijl het de Republiek Cyprus niet erkent. Alleen de hereniging van het eiland zou toelaten dit majeur obstakel tot de aansluiting uit de weg te ruimen: beide partijen werken eraan maar een akkoord blijkt moeilijk bereikbaar. Zelfs indien ten gevolge van de verbeterde relaties met Turkije na meerdere bilaterale akkoorden, Griekenland voortaan het toetredingsproces ondersteunt, blijft het Turkije vragen er de voorwaarden voor honderd percent van na te leven, waaronder precies de normalisatie met Cyprus, maar eveneens de toepassing van alle toetredingscriteria, vastgelegd door de Europese Raad van Kopenhagen in 1993. Naast economische, administratieve en institutionele criteria zijn er politieke criteria: stabiele instellingen die de democratie garanderen, de voorrang van de rechtspraak, de rechten van de mens, evenals het respect van de minderheden en hun bescherming. Het huidige Turkije faalt hier schromelijk in! In feite verplicht de waarheid ons te zeggen dat een meerderheid van lidstaten sinds lang tegen de toetreding van Turkije is, om niet te zeggen altijd al.

Frankrijk bv. heeft zich geëngageerd een referendum te houden indien de onderhandelingen zouden leiden tot een voorstel tot toetreding, wetend dat de Franse publieke opinie er zich met een grote meerderheid zou tegen verzetten. Wat vanzelfsprekend de toetreding zou blokkeren. Ook de Duitse autoriteiten hebben zich eveneens meermaals uitgesproken tegen die toetreding en verkiezen een versterkte samenwerking. Overigens rekent Turkije minder en minder op die mogelijkheid. De recente verklaringen van president Erdogan, die de Europese Unie aanduidt als de "enige verantwoordelijke en schuldige" voor de stilstand van de onderhandelingen, tonen aan dat hij zich geen illusies meer maakt. Het is binnen dit kader dat hij zonder scrupules zwaait met de dreiging de doodstraf terug in te voeren, wat alle Europese leiders terecht een rode lijn genoemd hebben (zoals overigens het respecteren van alle andere artikels van het handvest van de Grondrechten van de Europese Unie), die indien ze overschreden wordt automatisch de beëindiging van de toetredingsonderhandelingen zou betekenen.

Wat de terugkeer naar Turkije betreft van vluchtelingen en de beloofde vrijstelling van visum voor Turkse onderdanen die zich naar de Europese Unie willen begeven, aarzelt president Erdogan niet om te dreigen dat "als onze vragen niet aanvaard worden zullen geen vluchtelingen meer terug kunnen naar Turkije". Als de migrantenstroom vanuit Syrië en Irak inderdaad in juni 2016 stilgevallen blijkt te zijn (47 migranten per dag tegenover 1740 vóór het akkoord) zijn de terugzendingen vanuit Griekenland naar Turkije en de in hun plaats uit Turkije naar de EU gestuurde migranten beperkt gebleven tot een 500-tal vluchtelingen. Men kan zich dan ook de vraag stellen welke weerslag de dreiging van Turkije betreffende de toegang van migranten vanuit Griekenland echt zou hebben.

Maar het is geruststellend vast te stellen dat indien de EU van haar kant reeds €2,155 miljard beloofd heeft op een totaal van 3 miljard voor de "Voorziening voor de vluchtelingen in Turkije" om er de opvanggemeenschappen en de vluchtelingen te helpen, strikt blijft eisen dat de 72 criteria die Turkije moet vervullen betreffende de veiligheid van zijn grenzen en de grondrechten, gerespecteerd worden vóór een eventuele vrijstelling van de visa plicht. Er blijven echter nog 7 van die criteria niet vervuld: zo is er "de invoering van biometrische paspoorten, maatregelen voor de strijd tegen corruptie en voor de bescherming van gegevens, een akkoord met het Europees Agentschap van politiesamenwerking 'Europol', en vooral "de herziening van de Turkse antiterrorismewetgeving die te ver verwijderd geacht wordt van de Europese standaarden". Het Europees Parlement en de Commissie lijken niet bereid te willen toegeven aan de Turkse chantage.

Voorlopige conclusie

Op de steeds steilere helling van autoritair afglijden van zijn president, aan de macht sinds 2003, zij het als eerste minister, zij het als president, lijkt Turkije niet langer toenadering te kunnen of zelfs te willen zoeken tot de Europese Unie.

Inderdaad, de wegen die het bewandelt om zijn interne conflicten met de "terroristen" te regelen of de ingenomen standpunten inzake buitenlandpolitiek, brengen Turkije ertoe zich te verwijderen van de Europese waarden, o.m. inzake vrijheid van uitdrukking en gelijkwaardigheid van man en vrouw, maar ook wat de democratie zelf betreft, waarbij zijn opeenvolgende herverkiezingen daar geenszins garant voor staan, wat hij ook moge beweren. In dezelfde beweging maakt de islamisering van de samenleving en van de staat, het respecteren van de grondwaarden van het moderne Turkije van Atatürk, nl. de seculiere samenleving, steeds moeilijker.

Men kan zich eveneens ernstige zorgen maken over de "sultanisering" van de president die voor zichzelf een paleis liet bouwen met duizend kamers (het grootste presidentieel paleis ter wereld, met zijn 300.000 m² vier keer zo groot als Versailles. Daarentegen lijkt het weinig waarschijnlijk dat Turkije overweegt de NAVO te verlaten en dus zijn vele banden met de westerse wereld los te laten om zich naar een andere, weinig waarschijnlijke alliantie met Rusland of Iran te keren. Men kan dus eerder spreken van een verder loslaten van het idee deel uit te maken van de Europese Unie, maar niet van een geopolitieke revolutie. De droom van president Erdogan een belangrijke invloed te hebben in het Midden-Oosten, zoals die van de vroegere sultans, is misschien degene die hij thans het actiefst nastreeft.

oooooooooooooooooooooooooooo